

Michael Morys-Twarowski

Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Cieszynie

morystwarowski@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8803-2335>

O historykach i folklorystach z drugiej strony Olzy

[Rec. *Pół wieku w służbie Polakom nad Olzą. Dorobek 50-letniej działalności Sekcji Folklorystycznej i Ludoznawczej oraz Sekcji Historii Regionu Zarządu Głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego.*

Red. Agnieszka PIĘCZAK, Wojciech GRAJEWSKI.
Czeski Cieszyn 2017]

Abstrakt: Recenzowana książka dotyczy 50-letniej działalności Sekcji Folklorystycznej (później przekształconej w Sekcję Ludoznawczą) i Sekcji Historii Regionu Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego. Pozycja jest skierowana głównie do osób zainteresowanych Zaolziem, ale niektóre teksty mogą zostać wykorzystane jako materiał uzupełniający przez badaczy podejmujących szersze zagadnienia, jak np. funkcjonowanie stowarzyszeń mniejszości narodowych w krajach komunistycznych czy „oddolne” wizje historii regionalnej.

Słowa kluczowe: Zaolzie, Śląsk Cieszyński, Polski Związek Kulturalno-Oświatowy, „Biuletyn Ludoznawczy”

Zaolzie, czyli część Księstwa Cieszyńskiego, która zgodnie z porozumieniem miejscowych władz polskich i czeskich z 5 listopada 1918 roku miała znaleźć się w granicach Polski, ale na skutek czeskiego najazdu i czynników międzynarodowych stała się częścią Czechosłowacji (a później Republiki Czeskiej), doczekało się licznych opracowań. O regionie tym pisali i nadal piszą historycy, zwłaszcza interesujący się relacjami polsko-czeskimi (polsko-czechosłowackimi), ale też socjologzy, etnografowie czy antropologzy kultury.

W tej mnogości publikacji mogą umknąć regionalne polskie wydawnictwa z Zaolzia, których czasami nie rejestruje nawet skrupulatnie prowadzona *Bibliografia*

historii Polski. Zdarza się, że nie można ich także znaleźć w katalogach bibliotecznych największych polskich bibliotek z Biblioteką Narodową na czele¹. Szczególnie zasłużone w zakresie dokumentacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego i historycznego Śląska Cieszyńskiego są dwie sekcje działające przy Zarządzie Głównym Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego (PZKO): Sekcja Ludoznawcza (wcześniej funkcjonująca pod nazwą Sekcji Folklorystycznej) i Sekcja Historii Regionu. Obie powstały w 1965 roku, a pięćdziesiąta rocznica istnienia stała się okazją do podsumowania ich działalności, co zaowocowało recenzowaną publikacją².

Książkę *Pół wieku w służbie Polakom nad Olzą...* zredagowali Agnieszka Pieńczak, etnolog z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, i Wojciech Grajewski, historyk, prezes cieszyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Praca podzielona jest na dwie części: pierwszą poświęconą Sekcji Ludoznawczej (Folklorystycznej), drugą — Sekcji Historii Regionu.

Wojciech Grajewski w otwierającym tom artykule przedstawił *Trzy dekady działalności Sekcji Folklorystycznej ZG PZKO (1965—1995)*. Jest to bardzo dobry tekst, wychodzący poza kronikarską narrację, będący zarazem świetnym przykładem, jak dystans wpływa pozytywnie na pracę historyka (autor mieszka w polskiej części Śląska Cieszyńskiego, a z racji wieku nie zna działalności Sekcji Folklorystycznej z autopsji). Na uwagę zasługuje przypomnienie dorobku zaolziańskiego etnografa Jana Szymika (1930—2011), który w czasach komunistycznych musiał pisać pod pseudonimem lub ukrywać swą tożsamość pod personaliami żony. Tymczasem, jak zwraca uwagę W. Grajewski, nawet we wznowionej w 2016 roku słynnej pracy *Płyniesz Olzo* „powielono podpisy pod tekstami »autorstwa« Wandy Szymik, nie dokonując stosownej korekty imienia autora”.

Kolejny tekst recenzowanej książki, *Nowa rzeczywistość. Ostatnie dwie dekady działalności Sekcji Ludoznawczej ZG PZKO (1996—2017)* Leszka Richtera i Grzegorza Studnickiego, siłą rzeczy — z racji chociażby mniejszego dystansu czasowego — ma bardziej charakter kronikarski. Oba artykuły zaopatrzone są w obszerną bibliografię.

Działalność Sekcji Historii Regionu ZG PZKO przedstawił w kolejnym artykule Jerzy Czap, jej prezes w latach 2008—2013. Szczególnie smutno brzmi jego uwaga dotycząca przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI wieku: „Sekcja spotykała się jednak w coraz mniejszym gronie, ponawiając bez rezultatu apele do nauczycieli-historyków, polonistów polskich zaolziańskich szkół, by znaleźli drogę do Sekcji, jednak bez rezultatu” (s. 75). Nie jest to problem dotyczący jedynie zaolziańskich

¹ Dorobek zaolziańskich badaczy zestawia S. ZAHRADNIK: *Dorobek historyków polskich na Zaolziu po roku 1945*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1980, nr 3, s. 497—512; IDEM: *Materiały do bibliografii dorobku twórczego Polaków na Zaolziu 1919—2004*. Opole 2007.

² O Sekcji Historii Regionu zob. też: *Z myślą o potomnych. Publikacja jubileuszowa z okazji 40-lecia Sekcji Historii Regionu ZG PZKO*. Red. S. ZAHRADNIK. Czeski Cieszyn—Opole 2005.

pasjonatów przeszłości. Po drugiej stronie Olzy, sądząc po przykładzie cieszyńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, zaangażowanie nauczycieli wygląda podobnie (nie licząc kilku wyjątków). Jest to rewers sytuacji z początku XX wieku, kiedy to właśnie nauczyciele byli motorem napędowym badań nad historią regionu, by przywołać tylko postać Franciszka Popiołka (1868—1960).

Ostatni tekst tematycznie odbiega od pozostałych. W artykule *Vliv změny režimu na přelomu let 1989—1990 na jazyk a obsah pojmu regionálních dějin (Wpływ zmian ustrojowych na przełomie lat 1989—1990 na język i treść pojmowania historii regionalnej)* czeski historyk Mečislav Borák (niestety, niedawno zmarły) poddał analizie teksty publikowane na łamach zaolziańskich wydawnictw — „Zwrotu”, „Głosu Ludu” i „Kalendarza Śląskiego”. Współredaktorka tomu, Agnieszka Pieńczak, zwraca uwagę, że „Ich autorami często byli członkowie Sekcji Historii Regionu zainteresowani trudnymi nieraz relacjami polsko-czeskiego sąsiedztwa”. Z tego punktu widzenia włączenie tego artykułu do publikacji jest uzasadnione: dzięki niemu poznajemy nie tylko dzieje Sekcji Historii Regionu, lecz także wizję przeszłości, jaką prezentowali jej członkowie. Pozostaje nadzieja, że ten wymagający niezwykle skrupulatnej kwerendy (sama bibliografia liczy 13 stron) tekst M. Boráka nie zniknie z oczu badaczy zainteresowanych tematem³.

Po wymienionych artykułach zamieszczono posłowie autorstwa Leszka Richtera, prezesa Sekcji Ludoznawczej, i Stanisława Gawlika, prezesa Sekcji Historii Regionu. Książkę wieńczy aneks, na który składa się *Wykaz zawartości „Biuletynów Ludoznawczych”* z lat 1968—2012, wydawanych przez Sekcję Folklorystyczną. O korzyściach takiego zestawienia słabo rozpoznawalnego, a wartościowego wydawnictwa nie trzeba nikogo przekonywać. Warto dodać, że „Biuletyn Ludoznawczy” w wersji zdigitalizowanej jest dostępny na stronach Śląskiej Biblioteki Cyfrowej⁴.

Recenzowana książka jest starannie wydana (czytelna czcionka, odpowiednia interlinia, liczne fotografie). Jedynym mankamentem wydawniczym jest zdublowanie akapitu na stronach 77 i 78. *Pół wieku w służbie Polakom nad Olzą...* to pozycja skierowana przede wszystkim do osób zainteresowanych Zaolziem czy — mówiąc ogólniej — Śląskiem Cieszyńskim. Jednak pewne poruszone w niej tematy (w szczególności w artykułach W. Grajewskiego i M. Boráka) mogą zostać wykorzystane jako materiał uzupełniający przez badaczy podejmujących szersze zagadnienia, jak np. funkcjonowanie stowarzyszeń mniejszości narodowych w krajach komunistycznych czy „oddolne” wizje historii regionalnej.

³ W momencie pisania recenzji nie ujmowała go nawet bibliografia prac Mečislava Boráka zamieszczona na poświęconej mu stronie internetowej: <https://www.mecislavborak.cz/publikace/bibliografie.html> (dostęp: 12.09.2019).

⁴ Poszczególne zeszyty „Biuletynu Ludoznawczego” dostępne są na stronie internetowej: <https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/277436#structure> (dostęp: 12.09.2019).

Bibliografia

- Pół wieku w służbie Polakom nad Olzą. Dorobek 50-letniej działalności Sekcji Folklorystycznej i Ludoznawczej oraz Sekcji Historii Regionu Zarządu Głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego*. Red. A. PIEŃCZAK, W. GRAJEWSKI. Czeski Cieszyn 2017.
- ZAHRADNIK S.: *Dorobek historyków polskich na Zaolziu po roku 1945*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1980, nr 3, s. 497—512.
- ZAHRADNIK S.: *Materiały do bibliografii dorobku twórczego Polaków na Zaolziu 1919—2004*. Opole 2007.
- Z myślą o potomnych. Publikacja jubileuszowa z okazji 40-lecia Sekcji Historii Regionu ZG PZKO*. Red. S. ZAHRADNIK. Czeski Cieszyn—Opole 2005.

Michael Morys-Twarowski

On historians and folklorists from the other side of the Olza river

[Rev. *Pół wieku w służbie Polakom nad Olzą. Dorobek 50-letniej działalności Sekcji Folklorystycznej i Ludoznawczej oraz Sekcji Historii Regionu Zarządu Głównego Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego*. Eds. Agnieszka Pieńczak, Wojciech Grajewski]

Summary

The reviewed book details the fifty-year-long activity of the Folkloristic Section (Sekcja Folklorystyczna) (later transformed into the Ethnological Section [Sekcja Etnograficzna]) and the Regional History Section of the Polish Cultural-Educational Union (Polski Związek Kulturalno-Oświatowy). It is aimed mainly at persons interested in the region of Zaolzie, yet some of the texts may also be referred to as a supplementary material by researchers undertaking broader subjects, such as the operation of national minorities' associations in communist states, or “from below” visions of regional history.

Key words: Zaolzie, Cieszyn Silesia, the Polish Cultural-Educational Union, *Biuletyn Ludoznawczy*